

Külliyyat kazı raporu

2020–2022

Ali Riza Esin, 25 Haziran 2022

IPerge 161 (Kalkanlı Aphrodite, MS 2. yy). 8 Kasım 2021, Antalya Müzesi. Yazar fotoğrafı.

Sunuş

Yazıyüzü tasarımı kapsayıcı ve çok katmanlı, multidisipliner bir alan. Araştırma, sürecin ayrılmaz bir parçası ve tüm bu yönleriyle Arkeoloji alanına benziyor. İsterseniz bunu bir metafor olarak kabul edin. Antik kalıntıları, —özellikle epikorik yazıtları— araştırma, keşfetme ve bilgi toplama çalışmalarının, soydaşlarını incelemeden önce arkaik ve antik alfabeleri daha iyi anlamak için çok önemli olduğuna inanıyoruz.

“Sadece zamanda biraz daha geriye gitmek ve biraz daha derine inmek istedik.”

Böylece, epigrafik ve paleografik çalışmalar, kelimenin tam anlamıyla arkeolojik “kazı” yaptığımız alan haline geldi. Sadece zamanda biraz daha geriye gitmek ve biraz daha derine inmek istedik. Çünkü bir konunun olgunlaşmasını sağlayan koşullar ve süreçler hakkında bilgi edinmenin yeni bakış açıları kazandırma potansiyeli olan esaslı bir öğrenme yöntemi olduğunu düşünüyoruz.

İkincisi; Hint-Avrupa dillerinin doğduğu bir ülkede yaşıyoruz.^{1 2 3} “Kazı” fikri bu fenomenden doğmuştur.

Harf biçimleri peşinde

Burada ortaya koyacağımız şey diller değil harf biçimleridir. Bir fotoğraf: Guarducci'nin “kırlangıç uçlu” veya “adeta çiçek görünümlü” dediği türden harfler.⁴

Sardis 447, detay (Heykel Kaidesi, MS 211–12). Sardes, 21 Ekim 2021. Yazar fotoğrafı.

“Tarihi yazılardan bazıları birbirleriyle ve modern alfabelerle ilişkilidir.”⁵

—The Unicode Consortium

Bu ilişki coğrafi olarak Anadolu’dan ve hatta Akdeniz’den çok daha geniş olabilir ve Avrupa’nın en kuzeybatısına ve Asya’nın en doğusuna kadar uzanır. Peki, tüm bunların yazıyüzü tasarımıyla ne ilgisi var? Öğrenmek için üzerinde çalışmaya değer bir soru.

...

Epigrafik kaynaklar arkeolojisi

Kütüphaneler, müze arşivleri ve çevrimiçi yayınlar ve bunlardan daha önemlisi, yazıtların sergilendiği müzeleri ve antik yerleşimleri ziyaret etmek, eserlerin fotoğraflarını çekmek ve ilgili epigrafik araştırmaları tespit etmek zaman alan ama heyecan verici bir uğraşı oldu. Sonrasında, herhangi bir şeye başlamadan önce kendi yarattığımız arşiv karmaşasında yolumuzu bulmak için bir sınıflandırma çalışması yapıldı.

Görmediğimiz hiçbir yazıt kalmaması için mümkün olduğunca çok araştırma yaptığımızdan emin olmak çok şarttı. Öğrendiğimiz ilk şey, bunu başarmanın imkansız olduğunu anlamaktı. Evet, titizlikle derlenmiş eli bol korpus arşivlerinde deşifre edilmiş yazıtların tamamına yakını bulmak mümkündü ama bizim ihtiyacımız olan yazıtın kendisini, yani mümkün olduğunca büyük fotoğrafını görmektir, metin içeriği değil. Bunu yapmak bir üniversiteye ya da araştırma kurumuna bağlı çalışan akademisyenler ve araştırmacılar için yine de mümkün görünüyordu ancak bizim gibi ancak “meraklı” seviyesinde olmak erişim yetkisi edinmek için yeterli değil maalesef. Aksini kanıtlamaya ise kimsenin zamanı veya ihtiyacı yok. Sonuç olarak görmek istediğimiz her yazıtın kaliteli bir görselini, ıstampajlarını veya fotoğraflarını bulabilmek mümkün olmadı. Bu durum ise bize bunu daha önce yapmış kişilerin yayınlarına başvurarak daha derinlemesine araştırma motivasyonu sağladı.

Bir müzede sergilenen en eski yazıt için güzel bir yer (bildiğim kadarıyla ziyarete açık olanların "en eskisi"). Kaygusuz 1, IPerge 1, (MÖ 5. yüzyıl sonu–4. yüzyıl başı). 11 Şubat 2022, Antalya Müzesi. Yazar fotoğrafı.

Derlem taramaları, her yazıt için en az iki ayrı - genellikle daha fazla - transliterasyonu bulunarak ve karşılaştırılarak yapıldı. Bunun için kaliteli fotoğraf veya çizim içeren yayınlar ya da ilgili dil alanında mihenk taşı olarak bilinen yayınlar tercih edilmiştir. Arkeologlar ve epigrafistler, amaçları gereği yazının biçimiyle değil, yazılanların içeriğiyle ilgilenirler. Yazı karakterlerini kesin tarihleme için güvenilir bir araç olmadığını bilerek, yalnızca ilk bakışta yazıtın yaşını kestirmek için kullandıklarını öğrendik. Bu nedenle, kendi amacımıza yönelik bilgi edinmek ayrıca zordu. Yayınlardaki gerçek bilgilerden ziyade, veri kırıntıları ve referanslar en büyük yardımcımız olmuştur.

İlk okuma listemizde yer alan kitap ve yayınlarda bulunan göndermeler ve yeni okumaların benzer doğurganlığının bir sonucu olarak ortaya çıkan çapraz okuma gereksinimleri nedeniyle okumalar birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir.

Bean 25, Lanckorónski 6 (Taş blok, üstte hasarlı ya da kırık. Üç sütunlu yazı. Orta sütunu tamamlanmamış ya da silinmiş). 14 Nisan 2021, Antalya Müzesi. Yazar fotoğrafı.

Müze ve ören yeri ziyaretleri sırasında yerinde belgelenen yazıtlar, alanda kaydedilen envanter numaralarının büyük ölçüde değiştiği gözlemlendiğinden, daha önce bulunan ve arşivlenen transkripsiyon yayınlarından ancak görsel olarak taranarak bulunabilmiş ve eşleştirilmiştir. Antalya müzesi örneğinde, ziyaretler sırasında fotoğraflanan yazıtların yarısından biraz fazlası bu yöntemle analiz edilmiştir. Ulaşılamayan yazıtların çoğu, çalışmamız kapsamında göz ardı edilebilecek, nispeten yeni yazıtlardır — ki bunu artık harf biçimlerinden anlayabiliyoruz.

Ünlü son sözler

Tekraren, burada ele aldığımız şey diller değil özellikle harf biçimleridir. Alfabeler. Bir dilde dolaşan bu harf dizilerinin evrimini öğrenmek, diğer dillerdeki yazıları da incelemeyi gerektiriyor. Örneğin Frig yazısından bahseden kapsamlı bir kitapta Etrüsk yazısından bahsedildiğini

okuyabilirsiniz. Her ikisinin eski Yunanca yazı(lar)la ilişkisini bilmeden rastladığınız cümleler, tam olarak neyden bahsettiklerini açıklamazlar.

Yemeğe geçmeden önce, yukarıda yazılan her şeyi *Likya, Karya, Lidya, Frigya* ve Anadolu'daki *eski Yunan kolonileri* için beşle çarpınız.

. . .

Şair bir keresinde şöyle demiş:

“Son sözler yeterince söylememiş aptallar içindir.”

Yine de burada bahsetmeden geçemeyiz, *bulgularımızı* — daha çok beğendiğimiz şeyleri — [Yazı](#) bölümümüzde belirli bir sıra gözetmeden paylaşmayı planladık.

Yazıtlar

- **IPerge 161:** Şahin, Sencer (1999). *Die Inschriften von Perge*, Teil I. Bonn, Dr. Rudolf Habelt, s.188, no.161.
- **Sardis 447:** Petzl, Georg (2019). *Monograph 14: Sardis: Greek and Latin Inscriptions, Part II: Finds from 1958 to 2017*. Harvard University Press.
- **Kaygusuz 1:** Kaygusuz, İsmail (1980). Perge Artemis'i için bir adak yazıtı. s.249–255. *Belleten* 44-174.
- **IPerge 1:** Şahin, Sencer (1999). *Die Inschriften von Perge*, Teil I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr. Rudolf Habelt, s.2, no.1.
- **Bean 25:** Bean, George Ewart (1958). *Inscriptions in the Antalya Museum*. s.35. *Belleten* 22-85.
- **Lanckorónski 6:** Lanckorónski-Brzezic, Karl Grafen - Niemann, George - Petersen, Eugen Adolf Hermann (1890). *Städte Pamphyliens und Pisidiens. Unter Mitwirkung von G. Niemann und E. Petersen hrsg. von Karl Grafen Lanckoronski*. I. Band, Pamphylien. Prag, Wien, F. Tempsky; Leipzig, G. Freytag.

-
- ¹ Hawkins, John David (2000). *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol. I; Inscriptions of the Iron Age, Part 1: Text; Introduction, Karatepe, Karkamiş, Tell Ahmar, Maraş, Malatya, Commagene*, (p.2). de Gruyter, Berlin.
 - ² Anthony, David W. (2007). *The Horse, the Wheel, and Language; How Bronze-Age Riders from the Eurasian Steppes Shaped the Modern World*. p.43. Princeton University Press, New Jersey.
 - ³ Zinko, Christian (2017). Jared Klein, Brian Joseph, Matthias Fritz (eds.), *Handbook of Comparative and Historical Indo-European Linguistics*. Vol. 1 (HSK 41.1) pp.239–249. de Gruyter, Berlin, Boston.
 - ⁴ Guarducci, Margherita (2001). *L'epigrafia greca dalle origini al tardo impero* (Kökenlerden Geç İmparatorluğa Yunan Epigrafisi, M.S. 5. Yüzyıldan sonra Yunan Alfabesi). s.81–83. (Istituto Poligrafico dello Stato)
 - ⁵ The Unicode Standard Version 14.0 – Core Specification